

Opetusministeriö
PL 29
00023 VALTIONEUVOSTO

TEKIJÄNOIKEUDEN SUUNTAVIIVOJA - Opetusministeriön lausuntopyyntö 1.3.2007

SÄVELTÄJÄIN TEKIJÄNOIKEUSTOIMISTO TEOSTO RY:N LAUSUNTO 28.5.2007

1. Yleistä Teostosta ja lausunnosta

Vuonna 1928 perustettu Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto r.y. edustaa noin 18 000:ta kotimaista ja kahta miljoonaa ulkomaista musiikin tekijää ja kustantajaa. Teosto edistää säveltäjien, sanoittajien, sovittajien ja musiikin kustantajien oikeuksia sekä suomalaisen musiikin tunnettuutta ja soimista. Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus Fimic on osa Teostoa.

Teosto myy asiakkaidensa tarpeita palvelevia lupatuotteita ja kerää musiikinesittämiskorvauksia erilaisilta musiikin käyttäjiltä. Vuonna 2006 Teosto keräsi esityskorvauksina Suomesta 36,5 M€ ja ulkomailta 2,8 M€. Keräämistään korvauksista Teosto jakoi 83,6 prosenttia henkilökohtaisina tilityksinä musiikin tekijöille ja kustantajille ja 5,7 prosenttia suomalaisen musiikin edistämiseen oikeudenomistajien yhteisillä päätöksillä. Lopuilla 10,7 prosentilla katettiin toiminnan kulut. Teoston toimistossa työskentelee noin 100 henkilöä.

Tekijänoikeuden suuntaviivoja -keskustelumuistiota (jäljempänä *muistio*) koskevan lausuntopyynnön kohteena on koko tekijänoikeuden kenttä. Muistion yksityiskohtainen kommentointi luovan säveltaiteen kollektiivihallinnon näkökulmasta ei ole käytännössä mahdollista eikä edes tarpeen. Keskitymme seuraavassa kysymyksiin, joita pidämme tekijänoikeusjärjestelmän tulevaisuuden kannalta keskeisinä sekä tekijänoikeuden yhteishallinnon ja erityisesti Teoston edustamien oikeudenhaltijaryhmien näkökulmasta tärkeimpinä.

Teosto on *Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry:n* sekä *Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY* -projektin jäsen. Tuemme omalta osaltamme myös niiden antamia lausuntoja.

2. Kollektiivihallinnon tehtävä ja sen tarjoama lisäarvo

Muistiossa tekijänoikeuksien kollektiivihallinnointia käsitellään lyhyesti, lähinnä jaksoissa 2.4.5, 2.5.5. ja 3.3.4. Muistion mukaan "*kansainvälisessä vertailussa suomalainen tekijänoikeuksien yhteisvalvontajärjestelmä on erittäin kehittynyt ja kustannustehokas. Toiminta on ammattimaista, ammattimaisesti organisoitua ja vakiintunutta.*" Kuvaus on oikea. Esimerkiksi EU-alueen tekijänoikeushallintojen keskinäisissä vertailuissa suomalaiset järjestöt ovat säännönmukaisesti kärkisijoilla vertailtaessa kustannustasoa, markkinakattavuutta, tilitysten tarkkuutta ym. tehokkuusmittareita. Suomalaiset tekijänoikeusjärjestöt ovat toiminnassaan avoimia ja läpinäkyviä, ja hoitavat aktiivisesti sekä kansallisia että kansainvälisiä sidosryhmäsuhteitaan.

Tekijänoikeusjärjestöjen toimintaan kohdistuva kritiikki näyttää usein perustuvan järjestöjen ns. luonnollisen monopolin asemasta aiheutuviin käytännön vaikutuksiin. Esimerkiksi Teosto on Suomessa määräävässä markkina-asemassa sekä *musiikin käyttäjiin* nähden sävelteosten esityslupien markkinoilla että *sävelteosten oikeudenhaltijoihin* nähden heidän oikeuksiensa valvonnan ja hallinnoinnin markkinoilla.

Kilpailunrajoituslain mukainen määräävä markkina-asema asettaa toimijalle monia velvoitteita. Tekijänoikeusjärjestön tehtävänä on yhtäältä hankkia edustamilleen oikeuksille mahdollisimman hyvä tuotto, mutta toisaalta järjestön määräävästä markkina-asemasta johtuu, että hinnoittelun pitää aina olla kohtuullista ja läpinäkyvää. Järjestö ei myöskään saa esimerkiksi soveltaa erilaisia ehtoja eri kauppakumppanien samankaltaisiin suorituksiin kaupakumppaneita epäedulliseen kilpailuasetelmaan asettavalla tavalla. Määräävä markkina-asema kaventaa siten väistämättä mahdollisuuksia tarjota esimerkiksi asiakaskohtaisia toimitusehtoja tai hintaetuja.

Kuten muistiossa todetaan (jakso 2.5.5.), yhteisvalvontajärjestöt eivät hoida julkisia tehtäviä eivätkä käytä julkista valtaa. Julkisessa keskustelussa tästä kuitenkin esitetään usein virheellisiä käsityksiä, erityisesti vedoten sopimuslisenssin järjestöille antamaan "valtaan". Huomaamatta jää tällöin, että sopimuslisenssi on olemassaolevan, markkinaosapuolten välisen *sopimusjärjestelyn tukirakenne*. Se ei todellisuudessa laajenna järjestön edustuspuolesta eikä anna järjestölle mitään julkisen vallan toimeenpanokeinoja.

Tekijänoikeusjärjestöjen toiminnan julkinen valvonta järjestyy käytännössä kahta tietä. Sopimuslisenssijärjestöksi hyväksytyt järjestöt tulee raportoida toiminnastaan *sopimuslisenssijärjestönä* opetusministeriölle. Järjestöjen toimintaa kilpailunrajoituslainsäädännön näkökulmasta puolestaan valvovat *kaikilta osin* kilpailuviranomaiset. Jälkimmäinen voi olla sekä *ennakollista* ja perustua esimerkiksi Kilpailuviraston ja järjestöjen välisiin hinnastoja tai lupaehtoja koskeviin keskusteluihin, tai *jälkikäteistä* esimerkiksi aineistojen käyttäjien tekemien huomautusten tai valitusten vuoksi.

Oikeuksien kollektiivihallinnointi ja sitä hoitavat tekijänoikeusjärjestöt tarjoavat eri osapuolille markkinoiden toimintaa helpottavia ja mm. transaktiokustannuksia tuntuvasti alentavia ratkaisuja. Järjestöjen laaja edustavuus - monissa tilanteissa sopimuslisenssillä täydennettynä - takaavat musiikin ja muiden aineistojen käyttäjille *oikeusvarmuuden* sekä koti- ja ulkomaisten aineistojen monipuolisen ja ennustettavan *saatavuuden*.

Oikeudenhaltijoille kollektiivihallinto tarjoaa *pääsyn* kustannustehokkaan ja ammattitaitoisen kanavan kautta lisensioinnin eri markkinoille sekä teosten todelliseen menekkiin perustuvan varman *tuoton*. Järjestöillä on myös aatteellinen tehtävänsä edustamiensa oikeudenhaltijoiden etujen edistämiseksi esimerkiksi lainsäädännössä sekä kansallisen kulttuurin puolustamisessa ja alan toimintaedellytysten turvaamisessa.

Suomalainen kollektiivihallinto ja sen valvonta toimii nykyisellään hyvin. Sen tehtävistä tai valtuuksista ei ole tarpeen antaa uusia säännöksiä.

3. Tekijänoikeuden haltijat sopimusyhteiskunnan jäseninä

Muistion jaksossa 2.4.2 (Yleinen etu) todetaan mm. seuraavaa:

"Tekijänoikeuden keskeisin piirre on se, että oikeudet takaavat tekijälle neuvotteluaseman. Oikeudet toteutuvat neuvottelujen, sopimusten ja niiden ehtojen kautta.

Tekijänoikeus ei kuitenkaan voi taata hyvää sopimusta; sellainen syntyy, jos neuvottelijat taitavat. Järjestelmää ja lainsäädäntöä kehitettäessä on näin pidettävä mielessä, että tekijänoikeus ja sopimustoiminta ovat kaksi eri asiaa."

Jäljempänä muistiossa viitataan myös mm. tekijänoikeuden perusoikeussuojan eri ulottuvuuksiin:

"Tekijän yksinoikeuteen sisältyy myös valta määrätä suojan kohteena olevan aineiston markkinoista ja siten periaatteessa myös ratkaisusta markkinoiden jakamiseksi eri segmentteihin sekä teknisten suoja-keinojen käytöstä."

Sopimusvapauden merkitys on suoraan sidoksissa tekijänoikeuden arvoon ja erityisesti sen suojaan *omaisuutena*. Asia kärjistyy näkyvimmin tilanteissa, joissa uusien teknologisten innovaatioiden tai avautuvien jakelukanavien käyttöönottoon liitetään "yleisen edun" vaatimus nopeista ratkaisuista, joilla "tekijänoikeusongelmat" päästään sivuuttamaan. Esimerkiksi käy mobiilitelevisiota käsitellyt Taloussanomien pääkirjoitus *Tv-tarjonta hakee uusia uria* helmikuussa 2007, joka lähetysoikeuksia koskevaa neuvottelutilannetta selostettuaan päättyi vetoomukseen: "*Valtiovallan pitäisi saada asia vihdoinkin ratkaistuksi.*" Immateriaalisen omaisuuden ja siihen kohdistuvien oikeuksien tulisi siis joustaa, jotta muut - väitetyt yleisen edun kannalta tärkeämmät - tavoitteet pääsisivät toteutumaan.

Oikeusvaltiossa tällainen lähtökohta on kestävä. Oikeusvaltiossa tekijällä tulee olla *sama sopimusvapaus* ja *sama oikeus* edistää sen puitteissa ja suojassa omia intressejään kuin esim. teknologiaa tuottavilla ja hyödyntävillä suuryrityksillä tai sisältöjen jakelijoilla.

Tekijänoikeudelliset markkinat seuraavat monin tavoin yleistä *myyjän ja ostajan suhteen logiikkaa*: ne ovat siis perusteltua neuvottelutoimintaa. On säännönmukaista ja normaalia, että neuvottelijoiden näkökulmat eivät aina heti kohtaa ja että hinnasta voi olla viime hetkeen saakka erimielisyyttä. Sopimusyhteiskunnassa neuvotteluosapuolen intressi ja lain takaama neuvotteluasema ei voi väistyä esimerkiksi toisen osapuolen väitteiden tai uhkailujen tuloksena. Kansalaisten laillisiin oikeuksiin voidaan puuttua vain perustuslaillisessa järjestyksessä ja *yleisen edun niin vaatiessa*. Yleistä etua puolestaan eivät voi edustaa markkinaosapuolten subjektiivinen haluttomuus neuvotella tai lyhytnäköinen voitontavoittelu toisen osapuolen kustannuksella.

Muistion lähtökohta -"*tekijänoikeus ja sopimusoikeus ovat kaksi eri asiaa*" - on oikea. Markkinaosapuolten sopimusautonomiaan kuuluvia yleisiä kysymyksiä ei pidä yrittääkään ratkaista tekijänoikeuslakia muuttamalla tai määräämällä alalle liiketoimintamalleja. Toisaalta on selvää, että esimerkiksi heikomman osapuolen suoja koskeva yleinen oikeusperiaate on voimassa myös tekijänoikeudessa. Tekijänoikeuden tulee suojata tekijää suhteessa osaamiseltaan ja neuvotteluvoimaltaan vahvempiin teosten käyttäjiin.

Lainsäätäjän tulee taata tekijänoikeusmarkkinoiden osapuolille heidän asemansa mukainen kohtuullinen ja tasapuolinen lähtötilanne, mutta ei muutoin puuttua markkinoiden toimintaan eikä liiketoimintamallien kehittämiseen. Tekijänoikeuslain 3 luvun säännöksiin ei ole tarvetta tehdä muutoksia.

4. Tekijänoikeus kulttuurin tukirakenteena

Kaupallisen luonteensa ohella kulttuurihyödykkeet sisältävät ja välittävät kulttuurisia merkityksiä ja arvoja. Tähän liittyy ja tätä suojaa mm. kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemisesta ja edistämisestä tehty UNESCO:n yleissopimus (L 600/2006).

Tekijänoikeusjärjestöt vaalivat ja edistävät kulttuurin kehittymiselle välttämättömiä *pienrakenteita*, joiden tuloksena syntyy parhaimmillaan myös kaupallisesti menestyksekkäitä ja vientikelpoisia tuotantoja. Tästä hyvänä esimerkkinä on suomalaisen rock-musiikin voittokulku, jota myös mm. kauppa- ja teollisuusministeriö on osaltaan tukenut.

EU:n sisämarkkina- ja kilpailuosastojen toimet kuluneen parin vuoden aikana ovat ohjanneet tekijänoikeuksien kollektiivihallinnointia ja tekijänoikeusjärjestöjä kovalla kädellä kohti keskinäistä kilpailua käyttäjäasiakkaista sekä oikeudenhaltija-asiakkaista. Lokakuussa 2005 julkaistu rajat ylittävän musiikin verkkokaupan oikeuksien kollektiivihallinnointia koskeva komission *sisämarkkinaosaston* laatima suositus (2005/737/EY) vaatii, että koko EU-aluetta koskevien online-lupien hankkiminen tulee olla mahdollista mistä tahansa jäsenvaltiosta ja että oikeudenhaltijoiden tulee voida liittyä minkä tahansa EU-maan tekijänoikeusjärjestön asiakkaaksi tai hajauttaa oikeuksiensa valvonta haluamallaan tavalla.

Komission *kilpailuosasto* puolestaan aloitti tammikuussa 2006 edelleen jatkuvan tutkinnan (ns. Case CISAC), jonka kohteena on eurooppalaisten järjestöjen keskinäisen, oikeuksien vastavuoroista valvontaa järjestävän sopimusverkoston kilpailuoikeudellinen luonne.

Erityisesti komission sisämarkkinaosaston tavoitteena on edesauttaa kehitystä, jossa oikeuksien hallinnointi keskittyisi eurooppalaisella tasolla muutamien suurten organisaatioiden käsiin. Euroopan laajuisten kehitysnäkymien ongelmallisuuteen on viitattu muistion jaksossa 2.5.5. Pienen ja perusteiltaan sekä toimintaedellytyksiltään *kansallisen järjestön* näkökulmasta tulevaisuus herättää samanaikaisesti toiveikkautta ja huolta.

Lisääntyvä kilpailu rohkaisee kirkastamaan visiota, kehittelemään palveluita ja vahvistamaan asiakkuuksia, mutta komission lopputavoitteeksi asettama eurooppalainen oligopoli herättää kysymyksiä toiminnan yleisten edellytysten jatkuvuudesta. Pelkkä yksikkökojojen kasvattaminen ja ylikansallisten tehokkuusetujen hakeminen johtaa suurella todennäköisyydellä toiminnan kansallisten erityispiirteiden ja -pyrkimysten karsiutumiseen. Suomalainen tekijänoikeuspalvelu on ensisijaisesti *kansallisen kulttuurin* ja *kansallisten oikeudenhaltijoiden* asialla, turvaamassa ja uusintamassa molempien toimintaedellytyksiä.

Viimeksi *Euroopan parlamentti* antoi 13.3.2007 komission online-suositusta koskevan lausuntonsa, jonka mukaan on tärkeää suojata myös pienten ja paikallisten oikeudenhaltijoiden etuja ja sitä kautta turvata kulttuurista monimuotoisuutta. Myös Eduskunta on talous- ja sivistysvaliokuntien lausunnoissa (TaVL 27/2006 vp ja SiVL 18/2006 vp) kiinnittänyt huomiota komission suosituksen ongelmallisuuteen.

Opetusministeriön ja muiden viranomaisten tulisi ottaa selkeä kanta siihen, että suomalaisten tekijänoikeuspalveluiden paikallinen saatavuus on arvokasta ja tärkeää sekä suomalaisen kulttuurin että kansantalouden kannalta.

5. Tekijänoikeus tuotannontekijänä uusilla markkinoilla

Muistion jaksossa 2.5.3 (Uudet jakelutiet ja uudet välittämiskanavat) käsitellään tekniikan kehittymisen ja tekijänoikeuden välistä suhdetta. Sisällöt ovat välttämätön osa uusien viestintäteknologioiden kuluttujamarkkinoiden syntymistä.

Tekijänoikeuslain määrittelemä vastuun lähtökohta, *teoksen käyttäminen*, on myös tekijänoikeudellisen sopimustoiminnan perusta. Vakiintuneilla markkinoilla tilanteen arviointi on yleensä melko yksiselitteinen, eikä epäselvyyttä uudesta käyttötilanteesta ja oikeudenhaltijan sopimuskumppanista synny. Yhä useammin joudutaan kuitenkin laajentamaan tarkastelua tekijänoikeuslain kehyksen ulkopuolelle erityisesti verkko- ja mobiilijakelun tilanteissa.

Tekijänoikeus määrää, että sopimus tarvitaan *kun* teosten uutta käyttöä tapahtuu, mutta se ei välttämättä kerro *milloin* tällainen tilanne on käsillä.

Sisältöjen uusien käyttömarkkinoiden syntymistä onkin yhä useammin arvioitava *tekijänoikeuden ulkopuolisten* yleisten kriteerien, mm. kilpailuoikeudellisen tarkastelun valossa. Tällöin merkitseviä kysymyksiä ovat mm., syntyykö uutta liiketoimintaa, ketkä ovat toimijoita, kenelle palveluita tarjotaan, miten ne poikkeavat olemassaolevista palveluista, millainen rooli sisällöllä on, kuka tavoittelee voittoa jne.

Kuten edellä jaksossa 3 on todettu, tekijän suhde teokseensa on muiden ulottuvuuksiensa ohella myös *omistajan suhde omaisuuteensa*. Kyse on siis myös yhdestä tekijän perusoikeudesta, *omaisuudensuojasta*. Tekijällä tulee olla oikeus määrätä teoksensa käytöstä ja saada siitä korvaus.

Kun teosten uutta käyttöä syntyy, on kyse myös sisällön hyödyntämisestä markkinoiden tuotannontekijänä. Sisällön "pakko-otto" tai vähempiarvoinen kohtelu suhteessa muihin omaisuusarvoisiin tuotannontekijöihin ei voi olla sallittua eikä hyväksyttävää.

6. Eräitä yksittäiskysymyksiä

6.1 Yksityinen kopiointi

Suomalaisten perheiden arjessa yksityistä kopiointia hyödynnetään monin tavoin: musiikin toistolaitteita on monissa perheissä enemmän kuin perheenjäseniä. Hankittu levy kopioidaan useille laitteille, jotta sen samanaikainen käyttö olisi mahdollista. Vain harvoin vaihtoehtona on, että jokaiselle perheenjäsenelle ostettaisiin oma alkuperäistallenne. Ellei kopioitaisi niin todennäköisesti jaksoteltaisiin käyttöä, sovittaisiin vuoropäivistä tms. Yksityisen kopioinnin mahdollisuus avaa kuluttajille kokonaan *uuden käyttötavan*.

Yksityisen kopioinnin periaatteellisena vaihtoehtona olisi *kieltää* digitaalinen kopiointi kokonaan. Se olisi lainsäätäjän viestinä selkeä mutta toimeenpanokelvoton. Koska kopiointi tapahtuu ihmisten yksityispiirissä, sen valvonta olisi sekä periaatteellisesti että käytännöllisesti korkean kynnyksen takana. Tällaista säännöstöä ei siksi pidä luoda.

Käytännön kokemusta on jo saatu kopioinnin *rajoittamisesta* kopiosuojauksella tai DRM:illä. Tähänastiset kokeilut esimerkiksi CD-levyjen kopiosuojauksista ovat kuitenkin epäonnistuneet ja levy-yhtiöt ovat lähes kokonaan luopuneet niistä. Elokuvien osalta suojaukset ovat toimineet hieman paremmin. Yhtenäistä, kaikissa laitteissa ja kaikilla tekniikoilla toimivaa DRM-ratkaisua ei ole toistaiseksi löydetty eikä sellainen edes häämötä näköpiirissä.

Yksityisen kopioinnin mahdollisuuden ansiosta suomalaiset ovat voineet hyötyä joustavasta, laillisesta mahdollisuudesta kopioida suojattuja teoksia itselleen ja lähipiirilleen. MP3-soittimet ovat tyypiesimerkki laitteista, joita ei voisi edes olla olemassa ilman mahdollisuutta yksityiseen kopiointiin: siihen siirrettävät teokset menevät aina jonkun välilaitteen kautta eikä suora teosten ostaminen laitteeseen ole mahdollista.

Yksityinen kopiointi hyödyttää ratkaisevasti myös laitevalmistajia. Heidän valmistamansa laitteet ovat houkuttelevia juuri siksi, että niihin voi tallentaa teoksia. Kuluttajalle yksityinen kopiointi puolestaan tarjoaa edullisen mahdollisuuden laajentaa teosten käyttöpiiriään. Hyvitysmaksu tarjoaa *laillisen ja joustavan mahdollisuuden* hyödyntää suojattuja teoksia.

Yksityisen kopioinnin salliminen ja toimivan korvausjärjestelmän ylläpito on edelleen kuluttajien, oikeudenhaltijoiden ja yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaisin ja tehokkain ratkaisu.

6.2 Hyvitysmaksut

Yksityisen kopioinnin hyvitysmaksujärjestelmä on Suomessa ollut olemassa jo yli 20 vuotta. Kuten muistiossa kuvataan, hyvitysmaksu nähdään joskus vain oikeudenhaltijoille yksityisen kopioinnin takia koituvasta *haitasta* maksettavana korvauksena silloin, kun teosten myynti kopioinnin seurauksena vähenee. Tällainen ajattelu ei kuitenkaan huomioi sitä, että yksityinen kopiointi on aikoja sitten erkaantunut kytköksestään ostamiseen ja muodostunut *omaksi käytökseen*. Hyvitysmaksu on keino korvata *tätä käyttöä*.

Tekijänoikeuslain hyvitysmaksusäännökset on juuri uudistettu tietoyhteiskuntadirektiivin mukaisiksi. Maksun kerää opetusministeriön tehtävään hyväksymä järjestö. Maksun piiriin kuuluvat laitteet ja maksun taso määritellään tarkkarajaisesti opetusministeriön päätöksillä, ja sidosryhmiä, mm. liikenne- ja viestintäministeriötä sekä kauppa- ja teollisuusministeriötä, kuullaan ennen päätösten antamista. Myös hyvitysmaksun jakopäätöksen oikeudenhaltijoille vahvistaa opetusministeriö. Tilitykset ja maksut tapahtuvat tekijänoikeusjärjestöjen kautta. Kokonaisuutena Suomen hyvitysmaksujärjestelmä edustaa eurooppalaista kärkitasoa tarkkuuden, läpinäkyvyyden, kustannustehokkuuden ja valvonnan mittareilla.

EU:n komission sisämarkkinaosaston hiljattain esittämä ajatus siitä, että nykyisenkaltainen hyvitysmaksujärjestelmä pitäisi vähitellen lopettaa kokonaan ja korvata DRM:ien varaan perustuvilla ratkaisuilla, osoittautui epäonnistuneeksi. Teoriassa DRM vaikuttaa mahdolliselta keinolta hallinnoida hyvitysmaksua *individuaalisella* tasolla, mutta käytännössä asiaan liittyy suuria ratkaisemattomia kysymyksiä. Esimerkiksi levy-yhtiö EMI on äskettäin luopunut DRM:ien käytöstä äänitteiden sähkökaupassa kokonaan ja CD-levyissä DRM:iä ei enää käytetä juuri lainkaan. Yksityisen kopioinnin hyvityksen hallinnointiin kykeneviä kattavia DRM-järjestelmiä ei ole teknisinä ratkaisuin tai liiketoimintamalleina näköpiirissä.

Nykyinen hyvitysmaksujärjestelmä on oikeudenmukainen, tasapainoinen ja tehokas. Sen perusteiden muuttamiseen ei ole tarvetta.

6.3 Sopimuslisenssijärjestelmä

Tekijänoikeuslain sopimuslisenssijärjestelmä on toimiva ja kannatettava, joskaan lainmuutoksella 821/2005 uudistettujen sopimuslisenssisäännösten toimivuudesta ei vielä ole kokemusta. Aineistojen käyttäjien kannalta sopimuslisenssi varmistaa lupien kattavuuden ja aineistojen laajan saatavuuden silloin kun riittävää oikeusvarmuutta ei muilla keinoin ole tarjottavissa käyttäjälle.

Sopimuslisenssi on parhaimmillaan jo *käynnistyneen* tai juuri *alkamassa olevan* sopimus toiminnan tukena. Se edellyttää riittävän täsmentynyttä lupien kysyntää ja valmista tai vähintään todennäköistä neuvottelutulosta järjestön ja aineiston käyttäjiä edustavan tahon välillä. Tästä syystä yleinen tai liian avoin sopimuslisenssisäännös *ei ole suotava*.

Sopimuslisenssijärjestelmää ei tule laajentaa yleisempään suuntaan. Sopimuslisenssin tehtävänä on olla perusteiltaan varsinaisen sopimustoiminnan tukimekanismi etukäteen rajatuissa tilanteissa.

6.4 Vertaisverkot sekä verkkoaineiston status ja käyttö

Ammattimaisten musiikin tekijöiden ja kustantajien näkökulmasta vertaisverkot kehittyivät tekijänoikeuslain ylipitkäksi venyneen uudistamisprosessin aikana 2000-luvun alussa huonoon suuntaan: lainsuojattomiksi alueiksi, joissa tekijänoikeudet eivät päde. Laajojen keskinäisten jakeluverkostojen operointi yksityisen kopioinnin verukkeella on sittemmin tullut uudelleen arvioiduksi mm. Finreactor-tuomioiden yhteydessä.

Joissakin vapaata levitystä ja kopiointia puolustavissa puheenvuoroissa on vedottu esimerkiksi kansalaisten *aktiiviseen haluun jakaa kulttuuria* keskenään. "Kulttuurin jakamisen" väitetyt suotuisat vaikutukset kansalaisyhteiskunnalle sekä mm. sananvapauden ensisijaisuus perusoikeutena on esitetty hyväksyttävänä syinä tekijänoikeuden sivuuttamiselle vertaisverkoissa. Tämänkaltaiset väitteet ovat heikosti todellisuuteen ankkuroituja ja oikeuttamisperusteina täysin näennäisiä silloin kun toiminta perustuu ensisijaisesti *muiden kuin jakajien itsensä tekemien aineistojen* levittämiseen.

Musiikin ammattilaisten kannalta verkkoaineistoa koskevat lupaolettamat ja vastaavat aineiston käyttäjän selonottovelvoitetta rapauttavat käytänteet johtavat varmuudella huonoon lopputulokseen. Se että toiminta on yleistä, ei merkitse että se olisi laillista. Esimerkiksi ns. sosiaalisen median verkkopalveluihin (web 2.0) on lyhyessä ajassa muodostunut toimintamalleja, jotka perustuvat muiden tekemien aineistojen käyttö lupien hankinnan laiminlyöntiin.

Muistiossa kuvataan tilannetta, jossa *"olosuhteista käy ilmi, että oikeudenhaltija otaksui aineistoa käytettävän kyseisellä tavalla, vaikka luvasta ei olisikaan mainintaa."* Hieman kärjistäen: laaja-alainen *luvattomuuteen* perustuva käyttö- ja käyttäytymismalli sitoisi siis jokaista oikeudenhaltijaa, joka olisi tietoinen mallin olemassaolosta ja toiminnasta?

Taiteen ja viihteen markkinoilla menestyminen on tunnetusti vaikeaa ja onnistuu vain hyvin harvoille. Tämän tietää myös Teoston asiakaskunta: vuonna 2006 Teosto tilitti musiikin esitys- ja tallennuskorvauksia yhteensä 8.473 oikeudenhaltijalle, joista 3/4 sai tilitystä vähemmän kuin 1.000 €

Vaikka verkkoaineistoja tekevä kansalaisten suuri enemmistö ei välittäisi oikeuksiinsa vedota ja suhtautuisi niihin vähäarvoisena putkivetenä, ei tällä perusteella voi riistää toimintamahdollisuuksia niiltä, joiden oikeuksilla taloudellista arvoa on tai jotka sen kasvattamiseen pyrkivät. Lisäksi on muistettava, että tekijänoikeus suojaa *jokaisen teoksen* tekijänoikeudellista potentiaalia, myös harrastajan tekemän. Sen arvoa ei koskaan voi tietää etukäteen.

Jos suojattuun aineistoon verkkoympäristössä suhtaudutaan pelkkänä putkivetenä, nollataan ammattimaisesti sisältöjä tekevien oikeudenhaltijoiden asema ja heidän oikeuksiensa arvo. Lainsäätäjä ei voi asettaa tukemaan tällaista lähtökohtaa.

Lupaolettamista ei pidä tekijänoikeuslaissa säätää. Näyttötaakka luvan olemassaolosta pitää edelleen olla aineiston käyttäjällä.

6.5 Open source ja Creative Commons

Tekijänoikeuden lähtökohta on *tekijän oikeus*: on tekijän valinta, millaisin tavoin hän haluaa teostaan hyödyntää ja tarjota yleisön saataviin. Yksi oikeudenhaltijan perusvalinnoista tapahtuu yksilöllisen ja kollektiivisen oikeuksien hallinnoinnin välillä. Tämä puolestaan on sidoksissa moniin kysymyksiin, kuten missä teosten pääasiallinen kysyntä on tai haluaako tekijä ylipäättään saada tuottoa teoksistaan vai ovatko muut päämäärät ensisijaisempia.

Joissakin tekijänoikeuskriittisissä puheenvuoroissa kollektiivihallintoa on vedetty vastuuseen siitä, ettei open source -tyyppinen toiminta ole kaikissa tilanteissa mahdollista tai riittävän sujuvaa. Toisaalta esimerkiksi Creative Commons on todennut eri yhteyksissä, ettei se kilpaile kollektiivihallinnon kanssa. Molemmilla on oma tarkoituksensa ja päämääränsä.

Tekijänoikeusjärjestö toimii kollektiivihallinnon lähtökohdista ja tavoitteista käsin, jotka myös määrittävät sen toimintamahdollisuuksia ja keinoja. Järjestö ei ole yksittäisten asiakkaidensa agentti, vaan toimii edustamansa *kollektiivin puolesta ja hyväksi*. Tästä seuraa sen edustamille oikeudenhaltijoille omat etunsa. Vastaavasti teosten yksilöllisemmässä lisensioinnissa on omia hyviä puoliaan. Kollektiivihallinnon, oikeudenhaltijan itsehallinnon ja open source -ajattelun rajapinnat ovat terävimminkin esillä juuri teosten verkkokäytössä.

Teosto on jo päättänyt uudistaa sääntöjään ja asiakassopimustaan niin, että sen edustamilla musiikin tekijöillä ja kustantajilla on jatkossa mahdollisuus hallinnoida itse online-oikeuksiaan.

6.6 Orvot teokset ja aidatut puutarhat

Muistion mukaan (jakso 2.5.20) isännättömien tai emännättömien teosten osalta saatetaan tarvita ratkaisu, joka mahdollistaa aineistojen käytön jonkinlaisten *"lopullisten tai väliaikaisten ehtojen pohjalta"*. Mikäli tällaista mallia ryhdytään selvittämään, on muistettava mitä muistion jaksossa 2.4.2 todetaan: *"Oikeudet toteutuvat neuvottelujen, sopimusten ja niiden ehtojen kautta."*

Orpojen teosten lisensiointihallinto ei saa johtaa markkinoiden neuvottelutoiminnan lepuuntumiseen ja tosiasiallisen *statutory rate* -tyyppisen minimihinnoittelun syntymiseen. On estettävä ilmiöt, joissa aineiston käyttäjän kannalta vähänkään hankalat tapaukset kierrätetään vähimmäisvaivan jälkeen *"makasiinin"* kautta ja neutraloidaan näin oikeudenhaltijan tosiasiallista neuvotteluasema. Haettavien mallien pitää edellyttää todisteellisuutta normaalin lisensioinnin estymisestä ja olla selvästi rajattuja ja ehdoiltaan selkeitä.

Ajatus yhteiskuntasopimukseen perustuvista rajatuista vapaista käyttöalueista, *"aidatuista puutarhoista"*, rakentuu korkeiden ihanteiden varaan. Niitä on sinänsä yhteiskunnassa syytä tavoitella. Kun muistiossa (jakso 2.5.23) kuitenkin ehdotetaan käyttöalueiden ja ehtojen määrittelemistä *"ilman liian monia yksityiskohtia kansalaisten normaaliin käyttäytymiseen ja odotuksiin pohjautuen"*, herää ensimmäisenä kysymys, kenen käyttäytyminen ja odotukset otettaisiin normilähtökohdaksi: vertaisverkkoaktivistin vai 70-vuotiaan seniorikansalaisen?

Aidattujen puutarhojen hallintaan näyttäisi sisältyvän samankaltaisia riskejä kuin orpojen teosten problematiikkaan mutta vielä korostetummin, koska kyse olisi lähtökohtaisesti teosten *maksuttomasta* käytöstä.

Mahdollinen orpojen teosten hallinnointimalli ei saa haitata teosten käytön markkinaehtoista lisensiointia eikä heikentää tekijän neuvotteluasemaa. Minkä tahansa aidatun puutarhan vähimmäisedellytyksiä ovat järjestelyn vapaaehtoisuus oikeudenhaltijan kannalta sekä tarjolla olevan aineiston laillisuus.

6.7 Tekijänoikeudet ja verotus

Tekijänoikeuksien verotuksen kehittämiseksi on 19.4.2007 hyväksyttyyn hallitusohjelmaan kirjattu useita toimenpiteitä, kuten kulttuurituotteiden arvonalisäkysymysten selvittäminen ja tekijänoikeuskorvausten verotuskohtelun uudistaminen tulovaihtelujen tasaamiseksi. Pi-

dämme mm. näitä toimenpiteitä tervetulleina sekä suomalaisen tekijänoikeusjärjestelmän kilpailukyvyyn sekä suomalaisten oikeudenhaltijoiden oikeudenmukaisen kohtelun kannalta.

Tekijänoikeuden kollektiivihallintoon liittyvä erityispiirre sisältyy arvonlisäverolain 45 §:n nykyiseen muotoiluun, jonka mukaan myös kollektiivihallinnon kautta kerätyt tekijänoikeuskorvaukset ovat arvonlisäverottomia. Tämä puolestaan tarkoittaa, etteivät korvauksia keräävän järjestön arvonlisäverolliset hankinnat ole *vähennyskelpoisia* järjestön omassa verotuksessa toisin kuin tärkeimmissä kilpailijamaissamme. Kiristyvässä tekijänoikeushallinnon eurooppalaisessa kilpailussa arvonlisäverotuksen verran korkeampi kustannustaso asettaa Suomessa toimivat tekijänoikeuspalvelut selvästi epäedullisempaan asemaan kuin ulkomaiset palvelut.

Opetusministeriön ja valtiovarainministeriön tulisi viipymättä ryhtyä toimenpiteisiin kollektiivihallinnossa kerättyjen tekijänoikeuskorvausten saattamiseksi arvonlisäverotuksen piiriin.

6.8 Julkinen esittäminen

Julkista esittämistä koskevaa tuoretta Korkeimman oikeuden käytäntöä edustavat ratkaisut 2006:12, 2002:101, 2002:48, 2002:20 ja 1998:155. Lisäksi julkisen esittämisen tilanteita on säännönmukaisesti arvioitu Tekijänoikeusneuvostossa ja viime aikoina myös Euroopan Yhteisöjen tuomioistuimessa (esim. C-306/05: SGAE vs. Rafael Hoteles SA).

Julkista esittämistä ei ole tarpeen määritellä nykyistä yksityiskohtaisemmin laissa. Sen kulloinenkin sovellusala täsmentyy sopimus- ja oikeuskäytännön kautta.

6.9 Tekijöiden korvausoikeus must carry -jakelusta

Tietoyhteiskuntadirektiivin voimaansaattamista koskevan hallituksen esityksen (HE 28/2004) eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunta muutti esitystä niin, että tekijänoikeuslain 25 i §:stä poistettiin siinä aiemmin säädetty tekijöiden oikeus saada korvausta viestintämarkkinalain (L 393/2003) 134 §:ssä tarkoitettujen ns. siirtovelvoitekanavien jakelusta kaapeliverkoissa. Katsoimme tuolloin, ja katsomme edelleen, että korvausoikeuden poistaminen oli vastoin Suomea sitovia EU-lainsäädännön ja muiden kansainvälisten tekijänoikeussopimusten määräyksiä.

Opetusministeriön tulisi viipymättä ryhtyä toimenpiteisiin tekijöiden korvausoikeuden palauttamiseksi TekL 25 i §:ään.

Helsingissä, toukokuun 28 päivänä 2007

Säveltäjän Tekijänoikeustoimisto Teosto r.y.

Katri Sipilä
toimitusjohtaja